

Minnesvärda verk

Att återuppväcka minnen – bland annat sådana som handlar om mänsklighetens värsta förbrytelser, var en av linjerna på årets Oktoberdans i Bergen. En annan var en slags hoppningivande försök att omdefiniera våra villkor och ta vara på alla sorters erfarenheter.

Av Ann-Marie Wrangle

Sydafrikanska Steven Cohen visade två verk på årets Oktoberdans, *The Cradle of Humankind* (Mänsklighetens vagg) och *Title Withheld for Legal and Ethical Reasons* (Titeln dold av rättsliga och etiska skäl).

I det sistnämnda verket med den otympliga titeln vacklar han fram i märkliga metallskor med inbyggda bildskärmar riktade mot underlaget. De visar sidor med texter och teckningar ur en dagbok skriven av en fransk tonårspojke från Andra världskrigets tyska ockupationsår. Pojken var av judisk börd, det framgår av både hakkors och dauidsstjärnor i dagboksanteckningarna, men dessa får publiken bara glimtvis skymta när Cohen upprepade gånger omständligt, med risk för egna skador, lyckas stjälp sig ner på det kalla cementgolvet för att lyfta sina tunga klumpar till skodon upp mot dem i publiken som för tillfället sitter närmast honom.

Publiken sitter huttrande längs tre av väggarna i ett mörkt och kallt lagerutrymme som tidigare användes av företaget Bergen

Kjøtt. Hur Cohen själv uthärdar, nästan naken sänar som på sina tunga skodon och ett slags livstycke, är obegripligt

ETT AV MÅNGA ONÄMND A ÖDEN

Dagboken, som Cohen hittade på en loppmarknad i La Rochelle, berättar om tiden mellan åren 1939-1942, sen upphör alla spår.

Via en sexvideo med en kvinna som exploaterar ormar och fiskar kommer sjuka förtrycksmekanismer i dagen, och i själva lokalen ljusnar det en smula när en svärm råttor som bär på små ledslampor släpps lösa i ett intrikat system av vinklade plast-rör. Hur beskriva det obeskrivliga? Det går knappt att sätta ord på Cohens performance när han även i konkreta, smärtsamma balansakter stegar fram som den skapelsens krona som samtidigt trampar på sina egna och alla möjliga andra livsformer på jorden.

Cradle of Humankind berör andra bråd-djup, men berättar också om kärlek. Det har

Steven Cohen tar sig fram med stälstavar för att hålla balansen i de tunga metallskorna. Denna interiör är inte från Bergen Kjøtt, utan från en tidigare likartad spelplats. Foto: Laurent Philippe.

väckt stark debatt i hemlandet att Cohen har med sig sin numera 92 år gamla ”nanny”, Nomsa Dhalamini, på scenen, naken sänar som på ett höftskynke. Tillsammans färdas de genom hela utvecklingshistorien via videofilm från de sydafrikanska Sterkfontein-grottorna, där de äldsta nu kända lämningarna av mänsklig civilisation har

hittats. I rekvisitan finns en uppstoppad babian, som Cohen hänger runt halsen. Babianen visar på alla människors gemensamma ursprung, oavsett vilken färg eller form vi sen råkar födas med.

Det är inte att slå in öppna dörrar att vederlägga uppdelningen i svart och vitt, för i hemlandet Sydafrika är segregation

fortfarande ett faktum och här i norr blir ju detta också en alltmer brännande fråga.

På ett seminarium med Knut Ove Arntzen berättar Cohen om situationen i Sydafrika.

– I Norge kan det också bli problem med segregering. I Sydafrika är teaterlivet fortsatt segregerat, sånär som på The Market Theatre i Johannesburg. The Market Theatre är en plats för motståndskamp. (Site of Resistance).

– Ärren efter apartheid är lika djupa hos vita som hos svarta. Svarta anser ofta att vita människor är mycket tråkiga. Vita anser svarta vara osofistikerade, men i och med att Nelson Mandela blev president 1994 blev situationen nog mer hoppningivande, säger Steven Cohen.

– Ärren efter apartheid är lika djupa hos vita som hos svarta. Svarta anser ofta att vita människor är mycket tråkiga. Vita anser svarta vara osofistikerade, men i och med att Nelson Mandela blev president 1994 blev situationen nog mer hoppningivande, säger Steven Cohen.

HISTORISKA UTFLYKTER

Inte mindre politiskt aktuellt var det verk som den norske koreografen Hooman Sharifi iscensatte med sitt *Then Love Was Found and Set the World on Fire*. Det handlar om hans barndomsminnen från grymheter som förekom i samband med folkmassornas makt under den iranska revolutionen. I det täta sceniska inferno han lyckas åstadkomma tillsammans med sina fyra dansare, där såväl bespottning med röd vätska som stening iscensätts, hörs ekon från historien från såväl Kristallnatten och Bartholomeinatten som Ruwands massakrer eller inkvisitionens förföljelser.

En rent stilhistorisk minnesutflykt fick vi däremot vila ögonen på i Tale Dolvens *Visibly Invisible*. Hon har intresserat sig för det slag av "Serpentindans" med stora tygstycken som bland andra Loïe Fuller utvecklade kring förra sekelskiftet.

Tale Dolven blev fascinerad av ett särskilt Youtubeklipp av Fullers dans från 1896. Det fick henne att fundera över hur tyget förlängde dansarens kropp och hur dansaren till och med kan försvinna in i det virvlande tyget. Tillsammans med dansaren

Marianne Haugli analyserades rörelserna, med eller utan tygsjok, på ett spännande sätt.

"Dansaren döljs i slöjorna och blir till ett ting" menade Tale Dolven under en presentation av sitt verk och beskrev slöjdanserskan som ett mellanting mellan spöke och undervattenssnigel.

Tale Dolven berättar också att hon vill betona det textila i tygerna ungefär som den brittiske konstnären Cy Townbly har betonat dukens yta.

PERSONLIGHETEN PÅ SPEL

En återkommande gäst på Bergen Internasjonale teaters festivaler är performern Eivin Reierstads uppsättningar under projektnamnet Ane Lan. Hans mystiska, stillsamma bildtablåer består ofta av gestalter i fotsida klädnader och långhåriga peruker.

Tale Dolvens *Visibly Invisible* som undersökte dansaren i förhållandet till tyget i den gamla sortens "serpentindans". Foto: Kristine Jacobsen.

Föreställningen *Persona* som ägde rum i konstgalleriet Hordaland Kunstsenters vita rum, var däremot ovanligt dynamisk. En central dansare omringad av gestalter som till slut drar sig tillbaka och lämnar golvet fritt åt den centrala figuren draperad i svart, vars rörelser påminner om orientalisk dans och utförs till ackompanjering av distinkta trumrytmer.

Jag läser på Wikipedia att det är från det etruskiska ordet phersu, vilket betyder en maskerad människa, som det latinska ordet persona kommer. Med detta ord menade man snarare en teatermask än själva personen bakom den, så som vi numera uppfattar ordet. Kanske håller betydelsen av ordet på att ytterligare skifta? Kan det övergå till att istället betyda något säljbart?

I programmet läser jag att föreställningen *Persona* bland annat vill uppmärksamma narcissismen i vår tids mediaindustri.

UPPFINNINGSRIKT GREPP

Mette Edvardsen är en norsk danskonstnär, sedan lång tid baserad i Belgien men på ständig turné mellan all världens dansfestivaler. Hennes bidrag på Oktoberdansen passade väl in i festivalens minnestema, inte minst när det handlar om själva processen, att minnas.

Verket hade också ett politiskt kontroversiellt budskap genom att vara motströms mot tidernas alltmer kravfyllda

effektivitetsstress. Hennes föreställning *Time has fallen asleep in the afternoon sunshine* gav dessutom varje åskådare en exklusiv upplevelse av att vara exklusivt utvald.

I verket som turnerar runt på olika bibliotek iscensätter hon nämligen sig själv och sina medaktörer med en exklusiv och mycket uppskattad syssla.

De läser upp utantill inlärd böcker för en ensam åhörare som får nöjet att låna "en bok" av det här slaget. Dansarna eller performerna, som också kan vara skådespelare eller andra konstnärer, läser utantill, ett bra stycke ur en bok de själva valt, för den tacksamma lyssnaren.

Detta är en ovanlig tilldragelse för de flesta, som väcker alla möjliga slags tankar och känslor. Självt fick jag höra dansaren Mari Matre Larsen läsa utantill ett memorerat stycke ur Truman Capotes postumt utgivna självbiografi *Answered Prayers*. En bok som verkligen väckte min nyfikenhet på denne särpling till författare och journalist.

Läsningen skedde i ett lugnt hörn på Bergen offentliga bibliotek och jag hade känslan av att den pågick i en dryg halvtimme. Mari Matre Larsen stakade sig inte en enda gång, utan läste lugnt vidare, till och med när jag hejdade henne med en fråga om ett engelskt ord jag inte kände till.

Koreografen Mette Edvardsen hade redan vid en tidigare presentation av projektet *Time has fallen asleep in the afternoon*

sunshine berättat att den vackra titeln är några rader ur en bok av författaren Alexander McCall Smith, som i sin tur användes som ett slags signalerande väckarklocka i Ray Bradburys succéroman *Fahrenheit 451*, om en framtid där böcker förbjuds och eldas upp. I sista kapitlet på *Fahrenheit 451* berättas om människor som har lärt sig böcker utantill just för att rädda dem till eftervärlden.

DET FRIA ORDET STÄNDIGT HOTAT

Boken är en av referenspunkterna i Mette Edwardsens koncept där hon förvandlar sig och sina medaktörer till levande böcker. Och detta är heller inte bara en dystopi, liknande förhållandena råder faktiskt i dag på många håll, boken är ett laddat och farligt redskap, berättar Mette Edvardsen när jag får tillfälle att byta några ord med henne:

– Jag besökte en palestinsk festival där ex-fångar berättade att det rådde en enorm brist på böcker på arabiska i fängelserna. Fångarna hade ett intrikat system att fördela böcker mellan sig. Man lade ett annat omslag kring en bok av en palestinsk författare, man skickade saker mellan sig i böcker med utskurna fack.

Hennes projekt har verkligen en stark politisk dimension:

– Det handlar om att skapa motstånd och annorlunda rum i den marknadsstyrda strömmen. Att memorera är inte effektivt, det passar inte i den modell och teknologi som vi styrs av. Att kunna glömma anses som en bättre egenskap än att komma ihåg, säger Mette Edvardsen.

Men projektet har också många andra dimensioner:

– Processen att arbeta med minnet handlar också om ett arbete som inte är konstant, även om man en gång har lärt sig en bok utantill.

– Vad tar vi med oss i framtiden i relation till scenkonsten, men också i relation till större sammanhang i världen? Det handlar också om scenkonstens sociala situation. Samtidigt som det pågår en fiktion befinner vi oss i ett sammanhang – i en närvaro tillsammans. På en högre nivå handlar det om scenkonsten i världen, om vad vi gör här på jorden, utan att friskriva oss från ansvar för det som sker, det handlar om att vi ständigt befinner oss i en pågående process i färd med att göra något. Vad är det vi tar med oss av dansen som sker i ögonblicket?

– Det handlar om vad vi gör och hur, utan att se till det direkta resultatet, vad som sker på en rent abstrakt nivå i förhållande till minnesprocessen. När man ska lära sig mer än tre sidor måste man hitta en helt annan teknik och ta hjälp av bilder och processer.

Vad detta har lärt mig som läsare har ingenting att göra med bokens innehåll. Det handlar om att upparbeta ett stort material, att stimuleras till detta.

Time has fallen asleep in the afternoon sunshine, heter koreografen Mette Edwardsens projekt som handlar om möten kring en bok på bibliotek runtom i världen. Foto Cato Lein.

Aktörerna som ingår i projektet väljer som sagt själva vilka levande boktitlar de vill förvandla sig till. Mette Edvardsen har exempelvis valt en i vår kultur ganska okänd titel *I am a cat* av Soseki Natsume. Den är däremot välkänd i författarens hemland Japan. Hennes nästa utantillbok blir en norsk översättning av Georges Perecs *Le Voyage d'hiver*, nämligen *Vinterreisen*.

När jag träffar Mette Edvardsen har projektet *Time has fallen asleep...* spelats på många olika platser där lokala konstnärer medverkat på varje plats, Belgiska Löven, Amsterdam, Birmingham, London, Oslo och nu i Bergen. Därefter stod Hammerfest och Athen på turnélistan.

STARKA RÖRELSE

Mette Edvardsen berättar att det inte är ovanligt att de människor som varit med om en uppläsning av ett stycke ur en bok, hör av sig och uttrycker tacksamhet. Stundtals kan uppläsningen ge upphov till starka känslor.

– Det blir ibland intensiva ögonblick mellan åhörare och de som läser böckerna. Exempelvis vid läsning av Oscar Wildes *Short Stories*, med mycket speciella historier råkade en gång en lyssnare falla i gråt.

Många andra föreställningar visades på Oktoberdans. Både Meg Stuart och Philip Germachers *the fault lines* samt Miguel Gutierrez *And lose the name of action* hade

redan visats när jag kom till Bergen.

En sympatisk aktivitet som höll till i ett konsthantverksgalleri var konstnärerna Findlay, Sandsmark och Pettersens så kallade "Dans till Folket" installation, ett återkommande tema på Oktoberdans, inspirerat av de danska filmarnas Dogma-koncept.

A pritty /shitty study handlade bland annat om att promenera i omgivningarna för att samla inspiration till ett kommande verk på teatern som heter Black Box i Oslo. Man uppmanades att visa en plats i omgivningarna som betydde något för en. Lite svårt för en icke bergensare, men jag tog med Iver Findlay, en performer med tidigare erfarenheter från teatergrupper som Collapsable Giraffe, Wooster Group och Radiohole till Hexestenen, högst upp på den udde som heter Nordnes. Det är ett minnesmärke över de människor, oftast kvinnor, som fallit offer för häxbränning. Hela världen är fylld av gravstenar och monument över fallna offer av olika slag, men detta är det enda minnesmärke jag känner till över dem som blev offer för häxbränning. Minnesmärken över offer för justitiemord verkar vara mycket ovanliga.

STUDIE I SYMMETRI

Spännande var australiensiska Luke Georges *Now Now Now*, en parodisk studie i symmetri, iscensatt med hjälp av spegling. De tre dansarna har hela tiden ett slags sufflös för rörelserna i form av en kamera och tv-skärm, placerad så att bara de och inte åskådarna ser skärmen. Hela salongen på Logen Teater är inklädd med ett slags papp, vi uppmanas träda in strumplästen, vilket gör att man får ett slags artificiellt inkapslat intryck. Men alltsammans är skickligt och skratretande dråpligt.

För övrigt finns denna föreställning recenserad av Sidsen Pape den 6 november på www.danstidningen.se och på samma plats finns även Hooman Sharifis föreställning recenserad den 31 oktober.

Heine Avdal och Yukiko Shinozaki, som också tillhör de återkommande konstnärerna vid Oktoberdans eller Teaterfestivalen Meteor i Bergen, presenterade sitt platsspecifika verk *Borrowed Landscapes* på ett snabbköp där publiken fick gå runt och lyssna till inspelade kommentarer med ett slags neutrala allmänna upplysningar kring platsens historia och snabbköpets organisering, ett slags associativa utflykter i snabbköpslandskapet. Den inåtvänt lyssnande högtalarförsedda publiken blandades upp med snabbköpets helt vanliga kunder med sina shoppingvagnar. I programmet läser jag att verket inspirerats av hur japanska trädgårdar organiseras i förhållande till det omgivande naturliga landskapet.

LIVSVILLKORENS KONSEKVENSER

Alan Lucien Øyens *Fiction* för Norges ledande moderna dansensemble Carte Blanche, visas både i början och slutet av festivalen. En suveränt estetisk dansteater med en känsla av "varats olidliga lätthet" som berör två typiska ämnen för scenkonst, nämligen kärlek och död, men med filosofiska och stundtals cyniska och till synes dokumentära kommentarer som bryts upp av dansade partier. Replikerna kändes ibland lite som TV-serien *Six Feet Under* och Alan Lucien Øyen är ofta inspirerad av populärkultur, bland annat filmer och tv-program.

Han vågar också använda gamla örhängen som *Blue Moon* som ackompanjemang. Det är ett generöst och mångbottnat tilltal.

Parallellt med föreställningarna pågick gratis dansklasser för professionella utövare och diskussioner konstnärer emellan. Såväl producenter som kritiker erbjöds seminarier och för den sistnämnda gruppen var Arnd Weseman från tidskriften *Tanz* inbjuden att diskutera tillsammans med kritikern Sidsel Pape, en av Danstidningens nära medarbetare.

TYPER AV KRITIKER

Det var intressant att höra Arnd Weseman på ett skissartat sätt kategorisera olika typer av kritiker: Domaren, mästarekritikern som vill legitimera föreställningen, advokaten, som själv pläderar för en föreställning och anser att det som skrivs är sant och rätt.

Detektiven ställer frågan "Vad var det som gick snett här?", och försöker hitta fel. Terapeuten vill istället verka lojalt för danskonsten och gör vad hon eller han kan för att rädda situationen. Entusiasten är dansälskaren som gör allt för att komma med på premiärfesten bakom scenen och skriver därefter. Opportunisten går på dansföreställningar för att bli berörd och få en anledning till eftertanke.

Detta refererat med risk för missuppfattningar. Diskussionen var betydligt mer

avancerad än så här och man talade bland annat om Walter Benjamin.

LÄNGTAN EFTER ETT NYTT TEATERHUS

Veckan efter Oktoberdansen fick jag tillfälle att tala med festivalens konstnärliga ledare Sven Åge Birkeland.

Han var glad över årets festival men berättade att den stora kraftsamlingen blir om två år, vid Oktoberdansen 2014, då man firar 10-årsjubileum.

Nytt för i år var att festivalen lyckats engagera ett trettiotal frivilliga, utländska studenter som läser i Bergen, att hjälpa till med festivalmaskineriet.

Han berättade stolt att han lyckats ordna residens för såväl Heine Avdal som Miguel Gutierrez och Luke George under våren.

– Vi vill gärna syssla med god samtidskonst, sade han och tillade att säsongen ska ge plats för hela näringskedjan och ge den vanliga publiken näring för för huvud, hjärta och kropp, samtidigt som specialintresserade också ska få sitt och dansarna ska ges tillfälle till träning.

Men hur är det med barn och ungdom?

– Vi har projekt för vuxna barn, svarar Sven Åge och menar att ungdomar mår bra av att se vuxenkonst.

Det finns något som han önskar sig och det är att få tillbaka vad han kallar hjärtat i festivalen, det vill säga det teaterhus som revs 2008 och egentligen borde ha varit återuppbyggt idag, om de ursprungliga planerna hade följts.

Men han är vid gott mod, och menar att det nog kommer att stå en teater klar om några år.

Ett problem inom det norska scenkonstfältet, säger han, är det att tilldelningen av anslag kompliceras av en artificiell uppdelning av konstarnas dans och teater. På Oktoberdansen eller på scenkonstfestivalen Meteor, som hålls växelvis vartannat är all slags scenkonst representerad.

ANN-MARIE WRANGE

Se vidare www.bit-teatergarasjen.no/

Ur Alan Lucien Øyens *Fiction* med Carte Blanche. Foto: Yaniv Cohen.